

Een kijkje in en om de kerk van Gaastmeer

Van harte welkom in deze kleine kerk in Gaastmeer. Van verre zichtbaar vanaf het water, met een bescheiden torentje en een kerkhof rond de kerk. Dank dat u gekomen bent. Met behulp van deze informatiemap vertellen wij u graag wat meer over ons kerkgebouw en het interieur.

Het allerbelangrijkste, de mensen die deze kerkgemeenschap vormen, kunnen we u niet rechtstreeks laten zien. Maar u voelt het misschien aan de sfeer of u ziet het aan het liefdevol onderhouden interieur: de kerk van Gaastmeer is springlevend.

Wij doen ons best om kerk met en voor het dorp te zijn. Kijkt u maar eens op onze website: www.pkn-gaastmeer.nl.

In deze kerk zoeken en vinden wij nog elke week in de eredienst de verbinding met God. We hebben een eigen voorganger, pastor Ludwine Andel – van Hoeven. In de aparte map met bijlagen vindt u contactgegevens.

I De hal

1. Onder de kapstok vindt u het zegel van Heer Idsert. De Gaastmeeders zochten lang geleden, in de strijd tussen de Schieringers en de Vetkopers, hun heil bij de Groningers.

Op 14 juli 1496 drukte Heer Idsert zijn zegel in de was onder dit verbond. Die afdruk is tot op de dag van vandaag bewaard gebleven.

2. Let u ook op de bijbelse tafereeltjes op de tegeltjes onder het raam. Voor wie niet (meer) zo bijbelvast is, staat onder elk tafereeltje geschreven waar u het betreffende verhaal kunt vinden. Op het tegeltje hiernaast ziet u Simson in gevecht met de leeuw.

3. Kijk eens naar boven langs het luidtouw. Door het vele luiden is er een schroeiplek in het plafond ontstaan. De klok wordt in Gaastmeer geluid bij het begin van de kerkdienst. Bovendien wordt er een kwartier geluid als er iemand overleden is.

4. De klok, die nog ieder half uur van zich laat horen, is al meer dan 500 jaar oud. Ze werd gegoten in 1519 en gewijd aan de 'moeder van de koning der engelen' (Maria). De klok is dus nog altijd katholiek en heeft nog meegemaakt hoe, voor de reformatie, de priester van Gaastmeer achter het altaar stond. In 1609 werd de laatste priester van Gaastmeer nog onderhouden van de kerkelijke bezittingen. Omdat hij waarschijnlijk een beminnelijk man was, had hij lang na de reformatie nog steeds grote invloed in Gaastmeer.

Hierbij speelde ook mee dat de dominee die na de reformatie aangesteld werd, naast Gaastmeer en Nijhuzum ook nog Oudega e.o. onder zijn hoede had. De altaren stonden in 1609 nog vrolijk in de kerk en op het kerkhof was nog menig kruisbeeld te vinden. Dit was een aanstoot in de ogen van de classis. Daarom werd in 1610 besloten om Gaastmeer/Nijhuzum en Oudega e.o. van elkaar te scheiden. Men kreeg hier toen voor het eerst een eigen dominee die de strijd aan moest binden met het 'papisme'. Sinds 1610 is Gaastmeer dus een zelfstandige gemeente. Voor meer informatie over de kerkgeschiedenis van Gaastmeer zie bijlage 1 in de map met bijlagen.

5. Als u omhoog kijkt, ziet u in hout uitgesneden de (Friese) tekst van Psalm 100 vers 3: 'Nim diel yn 't greate jubelkoar dat yngiet troch Gods wide doar. Jow ta syn gloarje hert en stim. Forhef Syn namme en priizje Him!'.
Ps. 100:3.

6. Op de muur naast het luidtouw kunt u een gedicht lezen van Eize de Boer, geschreven in het Fries. Het gedicht gaat over De Gaastmar (Gaastmeer) en dominee Jelke Bruinsma, die zo veel voor de kerk in dit dorp heeft betekend. We zullen hem nog vaker tegenkomen in deze rondleiding.

7. Tegenover de kapstok is een grafsteen ingemetseld in de muur. Deze steen lag oorspronkelijk op de kerkvloer. Door de vele voeten die er overheen zijn gelopen, is de rechterhelft helemaal weggesleten. De steen is van Jan Wiegers Visser. Uit het bootje, de paling en de vis is op te maken dat het een telg uit de rijke Visser-familie is. De naam van deze familie prijkt op steentjes bij de deur van vrijwel ieder oud huis in Gaastmeer dat enig aanzien heeft. De familienaam vinden we ook terug op het avondmaalszilver en het zilveren doopschaaltje. Blijkbaar droegen de Vissers de kerk een warm hart toe.

8. Vlak naast de deur naar de kerk is een tegeltje ingemetseld ter herinnering aan de oprichting van de wereldraad van kerken in Amsterdam in 1948. Dit kleine dorpskerkje staat niet op zichzelf. Wij weten ons verbonden met alle kerken over de hele wereld. Het tegeltje hangt hier om ons daar steeds weer aan te herinneren.

II Over de verbouwing

9. In 1957 onderging de kerk onder de bezielende leiding van ds. Jelke Bruinsma een verbouwing, die in wezen meer een herbouwing was. De kerk werd bijna helemaal afgebroken. Halverwege stond alleen het dak nog op een paar palen overeind. De schoonvader van Bruinsma, Jan Adriaanse, die zelf ingenieur was, sprak toen de woorden: 'De kerk van Jelke blijft meer door het geloof dan door de techniek overeind'.

10. Gaastmeeders stonden met kruidkoeken tot op de Dam van Amsterdam om de verbouwing te bekostigen. Sindsdien is deze kerk onlosmakelijk verbonden met de 'koeke-aksje'. Boven in de toren worden nog herinneringen bewaard aan deze roemruchte tijden. De reclamespandoeken liggen er nog.

11. Als u foto's van de kerk van voor en na de verbouwing naast elkaar legt, kunt u zien dat de kerk een stukje langer is geworden. Er is een raam bij gekomen.

III In de kerk

12. De preekstoel in de kerk is zeventiende-eeuws. Zo ongeveer uit 1650 dus, maar het kan ook wat eerder zijn. Misschien heeft de eerste dominee van Gaastmeer die hier in 1610 aantrad er nog wel vanaf gepreekt. Hij had het hier blijkbaar best naar zijn zin, want hij heeft hier tot 1630 gestaan. De preekstoel is in het verleden wit geverfd, maar bij de verbouwing in 1957 is de verf gelukkig weer helemaal verwijderd. Zie voor meer informatie over de preekstoel bijlage 2 in de bijlagenmap.

13. Het orgel is gebouwd in 1890. Voor de kenners: het is van Bakker en Timmenga en het verkeert tot in de originele staat. De dispositie luidt: Prestant 8', Bourdon 8', Viola di Gamba 8', Octaaf 4', Quint 3', Fluit 4', Woudfluit 2'. De klavieromvang is C-f'''. Het orgel heeft een aangehangen pedaal.

Het orgel wordt in principe elke zondag bespeeld. Organisten zeggen dat het een 'charmant orgel' is, waar ze graag op spelen.

14. Aan de wand hangt een aantal christelijke symbolen. De letters I H S van het symbool bij de diakenbank staan voor In Hoc Signo. Dat is Latijn voor: In dit teken. Dit zijn de beroemde woorden uit de droom van – toen nog - officier Constantijn.

Het verhaal gaat als volgt. Op een dag in het jaar 312 kreeg Constantijn een visioen. Hij was net in oorlog tegen zijn tegenstander Maximinius. In zijn droom verscheen hem een engel die hem een kruis voorhield en zei: 'In dit teken zult gij overwinnen'. Constantijn besloot het kruis op de schilden van zijn soldaten te schilderen en won deze belangrijke veldslag. Als dank besloot hij in 313 dat christenen niet meer opgepakt mochten worden. Vanaf toen mocht je dus openlijk christen zijn. In 324 overwon Constantijn al zijn vijanden en werd hij keizer over het hele rijk. Pas op zijn sterfbed besloot keizer Constantijn om – in navolging van zijn moeder, de heilige Helena – zelf ook christen te worden. Hij was dus de eerste christelijke keizer. Met deze beroemde droom van Constantijn als wereldgodsdienst. Voor de overige symbolen aan de muur: zie bijlage 3 in de bijlagenmap.

15. Voor in de kerk is een plek ingericht waar wij de overledenen gedenken. Op de zondag na het overlijden wordt een kaartje met de naam van de overledene en een kaarsje op dit kastje gezet. Het kaarsje brandt iedere zondag. Bij de gedachtenisdienst van de overledenen (de laatste zondag van het kerkelijk jaar) krijgt de familie dit kaartje mee naar huis. Naast de kaarsjes staat een klimopplant: symbool van hoop (altijd groen) en trouw (hechten).

Op de kast staan de eerste en de laatste letter van het Griekse alfabet: de alfa en de omega. Daarmee drukken we uit dat God het begin en het einde is van alles. Onze doden worden van voor hun geboorte tot na hun dood door Hem gedragen. Het kleed onder de kaarsjes heeft de kleur van het kerkelijk jaar: groen, paars, wit of rood.

16. Als u met uw gezicht naar de preekstoel staat, ziet u links de ouderlingenbank en rechts de diakenbank. Naast de ouderlingenbank staat een vitrine met een bijzondere bijbel: een Biestkensbijbel uit (mogelijk) 1624, in elk geval uit de zeventiende eeuw. Een Biestkensbijbel is een bijbel met niet alleen het Oude en Nieuwe Testament, maar ook de apocriefe boeken. Biestkensbijbels werden destijds veel gebruikt in de doopsgezinde kerken.

Ook het verhaal achter de restauratie is bijzonder. De bijbel is in 2018 tevoorschijn gekomen bij werkzaamheden in de toren. Hij was vies, gescheurd en aangetast door water en muizen. Op een foto in bijlage 4 kunt u zien hoe erg het was. En toch: helemaal compleet op het voorblad na. De kerkenraad heeft besloten de bijbel te restaureren, en het resultaat ziet u in de vitrine. Alle bladzijden van de bijbel zijn 'aangevezeld' en de kaft is – met gebruikmaking van restanten die er nog waren – in oude staat hersteld. Op 23 juni 2019 is de bijbel aangeboden aan de kerkenraad in een oecumenische dienst, waarin ook is herdacht dat de (van oorsprong katholieke) klok 500 jaar bestond en de (typisch protestantse) preekstoel zo'n 400 jaar. Een dienst met een doopsgezinde, een rooms-katholieke en een protestantse voorganger. In bijlage 4 bij deze rondleiding leest u meer.

17. In de banken liggen bijbels in de Nieuwe Bijbelvertaling, en er liggen Friese liedboeken. Omdat wij een tweetalige kerkgemeenschap willen zijn, heeft het Fries ook altijd een plaats in de kerkdienst. Soms zijn er volledig Friestalige diensten, maar elke zondag zingen we minimaal één lied in het Fries en vaak is een van de Bijbellezingen of gebeden in het Fries.

IV Om de kerk

18. Als u de kerk uitloopt, vindt u aan uw linkerhand, net vóór de heg het graf van ds. J. Bruinsma en zijn vrouw A. Adriaanse. Over het leven en werk van ds. Jelke Bruinsma is in 2003 een boekje geschreven door dr. G. Abma: *Jelke Bruinsma ondernemend dominee in het (recreatie)dorp Gaastmeer*. Het boekje is te koop in de plaatselijke winkel, zolang de voorraad strekt.

19. Een ander bijzonder graf vindt u aan de noordzijde van de kerk. Daar ligt Age Lourens Wildschut begraven. Het tragische avontuur van de emigratie van zijn gezin is beschreven in *It wrede paradys* van Hylke Speerstra. Zie ook bijlage 5 bij deze rondleiding. Age kon daar niet aarden en kwam na twee jaar Amerika terug naar Gaastmeer. Zij vrouw en kinderen bleven achter. Age veranderde in een wrak en belandde uiteindelijk in het armenhuis in Heeg. Hij overleed in het dr. Wumkeshûs in Sneek en werd begraven door een paar trouwe Gaastmeeders. Geld voor een steen was er niet.

Zijn vrouw en kinderen zouden pas een half jaar later het bericht van zijn dood vernemen. Pas in de jaren tachtig toen de familie over was uit Amerika kreeg het graf een steen. Op de steen staan de woorden 'Apart in life, together in death'.

Tot zover de rondleiding.... Wij wensen u nog een goed verblijf in Gaastmeer!

Voor deze rondleiding is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

1. Abma, G.; Jelke Bruinsma ondernemend dominee in het (recreatie)dorp Gaastmeer, Easterein 2003
2. Piebenga, J., De kerkgeschiedenis van Gaastmeer. Rondzendbrieven van E. Atsma aan de vrienden van Gaastmeer brief 16 (13-9-1970) tot brief 27 (28-9-1074)
3. Speerstra, H., It wrede paradys, It Hearrenfean 1999
4. Doarpsbelangen De Gaastmar, It âlde fotoalbum fan 'e Gaestmar 1981

De Gaastmar, 11 december 2005,

Ds. Jan Willem Nieboer

Aangevuld en waar nodig geactualiseerd in 2020

Er is een aparte map met bijlagen. Op het voorblad daarvan vindt u ook contactgegevens.

